

Kształcenie na odległość a ochrona danych osobowych

Roman Lorens

Wprowadzone przepisy dotyczące realizacji zajęć szkolnych w formie pracy zdalnej dają szeroką możliwość realizowania przez nauczycieli zajęć z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość lub innego sposobu kształcenia, w tym z wykorzystaniem środków komunikacji elektronicznej. Pozostawiają zatem szkołom dużą swobodę odnośnie do wyboru właściwego narzędzia przy uwzględnieniu wszystkich aspektów związanych z możliwościami placówki, nauczycieli, a przede wszystkim, biorąc pod uwagę możliwości techniczne i organizacyjne rodziców i uczniów.

Przetwarzanie danych osobowych przez nauczycieli:

- nauczyciel może przetwarzać dane osobowe uczniów i ich rodziców tylko w celach związanych z wykonywaniem swoich obowiązków służbowych,
- nauczyciel musi pamiętać o bezpiecznym korzystaniu z komputerów i innych urządzeń zarówno wtedy, gdy zapewnił mu je pracodawca, jak i wtedy, gdy korzysta z własnych,
- RODO nie zabrania wykorzystywania przez nauczyciela prywatnego komputera, tabletu, czy telefonu do przetwarzania danych osobowych w związku ze zdalnym prowadzeniem zajęć. Urządzenia te muszą być jednak odpowiednio zabezpieczone, a nauczyciel powinien postępować zgodnie z polityką lub inną procedurą wprowadzoną w tym zakresie w szkole,
- jeżeli nauczyciel używa własnego urządzenia, powinien samodzielnie spełnić podstawowe wymogi bezpieczeństwa. Przede wszystkim należy sprawdzić,

czy wykorzystywane urządzenie ma aktualny system operacyjny, czy używane są na nim programy, w szczególności programy antywirusowe, czy dokonane są niezbędne aktualizacje. Na bieżąco aktualizowane powinny być także zainstalowane programy antymalware i antyspyware. Należy rozważyć instalować na swoich urządzeniach oprogramowanie i pobierać je tylko z wiarygodnych źródeł (ze stron producentów),

- przechowując dane na sprzęcie, do którego mogą mieć dostęp inne osoby, należy używać mocnych haseł dostępowych, a przed odejściem od stanowiska pracy urządzenie powinno zostać zablokowane. Zalecane jest także skonfigurowanie automatycznego blokowania komputera po pewnym czasie bezczynności oraz założenie odrębnych kont użytkowników w przypadku korzystania z komputera przez wiele osób,
- podczas korzystania z programów lub aplikacji mobilnych należy korzystać z możliwych do zastosowania w nich mechanizmów ochrony prywatności użytkowników. Jeśli użycie jakiegoś programu wymaga logowania, warto zadbać o silne hasło dostępu, a dodatkowo chronić je przed utratą czy dostępem osób nieuprawnionych,
- gdy dane są przechowywane na urządzeniach przenośnych (np. pamięć USB), muszą być bezwzględnie szyfrowane i chronione hasłem, by zapewnić odpowiednie bezpieczeństwo danych osobowych, w tym ochronę przed niedozwolonym lub niezgodnym z prawem przetwarzaniem oraz przypadkową utratą, zniszczeniem lub uszkodzeniem.

W podstawowym zakresie komunikację z uczniami i rodzicami prowadzi się poprzez wdrożone w szkole rozwiązania teleinformatyczne, np. dzienniki elektroniczne. W takiej sytuacji nauczyciel musi nadal zachowywać podstawowe zasady bezpieczeństwa przy zdalnym łączeniu się z dziennikiem elektronicznym ze swojego urządzenia w domu.

Szczególną uwagę nauczyciel musi zwrócić na zabezpieczenie danych osobowych udostępnianych w przesyłanych wiadomościach. Zawsze przed wysłaniem wiadomości, należy upewnić się, czy niezbędne jest wysłanie danych osobowych, oraz że zamierza wysłać ją do właściwego adresata. Ponadto trzeba sprawdzić, czy w nazwie adresu e-mail adresata nie ma np. przestawionych lub pominiętych znaków

tak, aby nie wysłać takiej wiadomości do osób nieupoważnionych. Podczas wysyłania korespondencji zbiorczej powinno się korzystać z opcji „UDW”, dzięki której odbiorcy wiadomości nie będą widzieć wzajemnie swoich adresów e-mail.

Nauczyciel powinien wykorzystywać w zdalnym prowadzeniu zajęć te platformy edukacyjne lub narzędzia do e-learningu, które zostały wdrożone w szkole. W takiej sytuacji może oczekiwać, że prowadzenie zajęć zdalnych będzie bezpieczne. Powinien wtedy przestrzegać przyjętych przez szkołę instrukcji i procedur dotyczących ochrony danych osobowych oraz musi zachować podstawowe zasady bezpieczeństwa przy zdalnym łączeniu się z taką platformą ze swojego urządzenia w domu.

Szkoła powinna samodzielnie wdrożyć wybraną spośród dostępnych metodę i technikę kształcenia na odległość lub inny sposób realizacji zadań zdalnie. Nauczyciele nie powinni jednak sami decydować o korzystaniu z konkretnych rozwiązań (np. prowadzenie lekcji za pomocą komunikatorów czy wideonarzędzi). Biorąc jednak pod uwagę nadzwyczajną sytuację i konieczność natychmiastowego rozpoczęcia zajęć zdalnych, może to być w niektórych sytuacjach uzasadnione. Należy jednak pamiętać, że za przetwarzanie danych uczniów przy wykorzystaniu narzędzi wdrożonych samodzielnie przez nauczyciela zawsze odpowiedzialność ponosi szkoła. Dlatego przyjmowanie określonego rozwiązania powinno się odbywać w uzgodnieniu z dyrektorem szkoły, który musi mieć świadomość jakie narzędzia są wykorzystywane do prowadzenia zdalnej edukacji w szkole, lub wyznaczonym przez niego koordynatorem pracy zdalnej w szkole. Takie rozwiązanie powinno być traktowane jako tymczasowe.

Zgodnie z zaleceniami UODO, zawsze przy wyborze aplikacji lub innych narzędzi wykorzystywanych do zdalnej edukacji bądź komunikacji z uczniami należy się zastanowić, czy jest niezbędne, aby przetwarzały one dane osobowe, a jeżeli tak, czy można zminimalizować ich zakres, bądź wykorzystywać tylko pseudonimy (np. pierwsza litera imienia itp.). Należy także sprawdzić zasady świadczenia usługi i zasady przetwarzania danych przez usługodawcę (politykę prywatności).

Ważne!

UODO zaleca, aby na ogólnie dostępnych portalach lub stronach internetowych nauczyciel jedynie publikował materiały edukacyjne, natomiast absolutnie nie może przetwarzać danych osobowych uczniów lub rodziców.

Ponadto w celu sprawdzania i monitorowania obecności uczniów w zajęciach prowadzonych zdalnie nauczyciel powinien zachować proporcjonalność i minimalizację danych. Dla przykładu nie może w tym celu korzystać z narzędzi zbierających dane biometryczne, w tym wykorzystujących systemy wykrywania twarzy.

Case study

1. Czy nauczyciel może umieszczać prace uczniów w internecie, tak aby np. inni uczniowie mieli do nich dostęp?

Prace uczniów są jak najbardziej utworami chronionymi prawem autorskim – z punktu widzenia ustawy najbezpieczniej będzie więc, jeśli nauczyciele poproszą uczniów o samodzielne publikowanie swoich prac, na przykład na współdzielonych dyskach. Jeśli to jednak nauczyciel sam chce publikować prace uczniów, powinien mieć od nich zgodę (licencję). Wystarczy w tym przypadku informacja w mailu, że “Wyrażam zgodę na opublikowanie mojego kolażu na platformie xxx”.

Osoba do 13. roku życia nie posiada zdolności do czynności prawnych – nie może zatem skutecznie wyrazić zgody na publikację jej dzieł. W jej imieniu – jako przedstawiciele ustawowi – działają rodzice lub opiekunowie, którzy są jej przedstawicielami ustawowymi upoważnionymi do zarządu jej majątkiem, w skład którego wchodzi majątkowe prawa autorskie.

W przypadku publikowania prac uczniów na zamkniętych platformach, np. dla jednej klasy, można by powoływać się na publikowanie tych prac bez zgód uczniów na podstawie dozwolonego użytku edukacyjnego, jeśli będą one wykorzystywane w celu zilustrowania danego tematu w celach dydaktycznych.

2. Czy zgodne z prawem jest nagrywanie lekcji przez uczniów?

Pytanie to należy rozpatrzyć zarówno z perspektywy prawa autorskiego, jak i ochrony wizerunku nauczyciela – jednak odpowiedź będzie w obu przypadkach TAK.

W kontekście prawa autorskiego, lekcja jest utworem – jednak polskie prawo przewiduje dozwolony użytek prywatny – czyli zasadę, że na własny użytek możemy dowolnie korzystać ze wszelkiego typu utworów, dopóki ich nie rozpowszechniamy. Uczeń może więc na własne potrzeby (np. powtórki lekcji) nagrać lekcję – nie może jej jednak przekazywać dalej (poza kręgiem najbliższych, co jest dozwolone znowu na mocy dozwolonego użytku prywatnego).

Podstawa prawna: Artykuł 23 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych.

W kontekście ochrony wizerunku, polskie prawo ogranicza jedynie rozpowszechnianie wizerunku – możemy zrobić zdjęcie (czy nagranie) każdemu – jednak pytanie czy możemy to zdjęcie rozpowszechniać. Dlatego też nagrywanie lekcji online nie narusza ochrony wizerunku – oczywiście takim naruszeniem będzie rozpowszechnianie nagranej lekcji bez zgody nauczyciela.

Podstawa prawna: Artykuł 81 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych.

3. Czy wizerunek nauczyciela jest w jakiś sposób chroniony, na przykład przed wykorzystywaniem nagrań w celach prześmiewczych?

Wykorzystywanie wizerunku nauczyciela (nie nagrywanie, tylko rozpowszechnianie) jest chronione na mocy prawa ochrony wizerunku i ochrony dóbr osobistych. Więc jeśli wizerunek nauczyciela zostanie wykorzystany w sposób, na który nie została wyrażona zgoda, można dochodzić roszczeń zarówno na mocy art. 81 ustawy o prawie autorskim, jak i art. 24 prawa cywilnego (jeśli rozpowszechnianie będzie bezprawne).

Kluczowy z perspektywy interesu nauczycieli jest jednak fakt, że nie mogą oni zabronić nagrywania lekcji zdalnych na własny użytek uczniów. Dlatego warto uczulić uczniów na prawną różnicę między samym nagrywaniem a rozpowszechnianiem wizerunku

i podkreślić, że nie wyraża się zgody na rozpowszechnianie swojego wizerunku (jeśli nauczyciel chce tego zabronić) – takie działanie ma niewątpliwie charakter edukacyjny i informacyjny.

Roman Lorens

Specjalista prawa oświatowego,
trener, ekspert ds. awansu zawodowego nauczycieli,
wieloletni wykładowca.